



TÜRÜK

*Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*
2018, Yıl:6, Sayı:13

Geliş Tarihi: 07.05.2018

Kabul Tarihi: 04.06.2018

Sayfa:177-188

ISSN: 2147-8872

BEKİR YILDIZ'IN “ALMAN EKMEĞİ” ESERİNDE GÖÇMEN İŞÇİ SORUNLARININ İNCELENMESİ*

Ece Özgül**

ÖZET

II. Dünya Savaşından sonra savaşın izlerini silmeye çalışan Federal Almanya Devleti iş gücüne ihtiyaç duyar. Bu sebeple dünyanın her yerinden misafir işçiye ihtiyaç duyan Federal Almanya, 1961 yılında Türkiye ile Ankara Antlaşması imzalar. Almanya'ya yapılan işçi göçü, farklı sebeplerle ülkesinden ayrılan insanlara umut kapısı olur. Kendi yaşam tarzlarından, gelenek göreneklerinden, alışkanlıklarından uzaklaşan, farklı kültürlerle iletişim halinde olan göçmen işçiler zamanla toplumda öteki olmaya başlar. Kültürler arasında kalan, yabancı dil sorunu yaşayan, kimlik arayışına giren konuk işçiler kendi sıkıntılarını kaleme alarak Göçmen edebiyatını oluştururlar. Göçmen edebiyatı alanında eserler veren ilk yazardan biri de Bekir Yıldız olmuştur. Kendi toprağında görmüş olduğu baskı ve zulümden dolayı Yıldız, Almanya ve Türkiye arasında imzalanan işçi göçü ile Almanya'ya gitmiş ve birçok sıkıntı ile karşılaşmıştır. Almanya'da geçirmiş olduğu dört yıllık deneyimleri kaleme alan Yıldız'ın ilk eserlerinden olan “Alman Ekmeği” kitabıdır. Bu çalışmada da Göçmen edebiyatın ilk kuşak yazarlarından biri olan Yıldız'ın “Alman Ekmeği” eserine dayandırılarak Almanya'ya giden konuk işçilerin kültürel çatışmaları, yabancılaşma ve öteki olmanın vermiş olduğu sorunları dile getirmek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bekir Yıldız, Göçmen Edebiyatı, Alman Ekmeği, Konuk İşçi, İşçi Göçü

* Mevcut çalışma “Günter Wallraff'ın “Ganz Unten” Adlı Romanında Öteki İmgesi” adlı yüksek lisans tezimin “Almanya'da Göç ve Öteki İmgesi” bölümlerinden esinlenerek oluşturulmuştur.

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, orcid.org/0000-0002-9061-3016, ece.ozgul@hotmail.com

ANALYSING OF MIGRANT WORKER’S PROBLEMS IN THE BEKİR YILDIZ’S WORK “GERMAN BREAD”

ABSTRACT

After World War II, the Federal State of Germany, which is trying to wipe out the traces of war, needs the workforce of other countries. For this reason, the Federal State of Germany signed the Ankara Agreement with Turkey in 1961. Worker migration to Germany becomes hope for people who leave their country for different reasons. The migrant workers who are away from their own lifestyle, tradition, customs, habits and who are in touch with other different cultures become to be named as “other” in the society. The guest workers who have different problems as language learning, cultural shocks, identity problems, write their thoughts and feelings under the Migrant Literature. Bekir Yıldız is the one of the writers in the field of the Migrant Literature. Because of having seen the oppression and persecution in his own land, Yıldız went to Germany through the labor migration agreement, and he took a crack living in a different country with different problems. “German Bread” is one of his books that is about his experience as a migrant worker in Germany. In this study, it is intended to be handled the social problems and challenges of the guest workers by rendering Yıldız’s “German Bread”.

Keywords: Bekir Yıldız, Migrate Literature, German Bread, Guest Worker, Worker Migration

1. Giriş

İnsanoğlu, mevcut durumlarının kısıtlanmaya başlaması ile değişikliklere başvurur. Özellikle buldukları yaşam yerleri, yeterli imkânları sunmamaya başlayınca farklı arayışlara gidilmiştir, bu farklıların oluşturmuş olduğu bir olgu da göçtür. Göç kavramı, Hançerlioğlu (1992, 232) tarafından “ekonomik, toplumsal ya da siyasal nedenlerle bireylerin ya da toplulukların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine ya da bir ülkeden başka bir ülkeye gitme eylemi” olarak tanımlanmaktadır. Taşdelen (2000, 1) ise göçü modern zamanlarla ilişkilendirerek “göç modern zamanların parçalayıcı, insanları yerinden ve yurdundan eden bir unsurdur” ifadesini kullanır. Zaman zaman imkân yetersizliğinin, arayışların cevabı olarak karşımıza çıkan göç kavramı, ulusal bütünlüğü oluşturan bireylerin ana yurtlarını terk etmek zorunda kalmaları anlamını genişletir. Son zamanlarda belli yasalarla kentten köye göçün teşviki yapılsa da bu zamana kadar zor şartlar ve imkânsızlıklardan dolayı köyden taşı toprağı altın olan kente doğru yapılan göç, zamanla ülke sınırlarını aşar.

Maddi ve manevi büyük kayıplarla sonuçlanan İkinci Dünya Savaşından sonra Almanya, tıpkı edebiyata da yansıyan çöküntü dönemine girmiştir. Savaş dönemi ve sonrası psikolojik sorunları, açlığı, ölümü ve çaresizliği anlatan yazın türleri aracılığıyla Almanya kendi gerçeği ile yüzleşir. Kendi küllerinden doğamayacağını anladığında farklı ülkelerden işçi almaya başlar. II. Dünya Savaşından sonraki yıllarda yıkılan ekonomilerini tekrardan inşa edebilmek için Federal Almanya yeni fabrikalar kurar ve bu fabrikalarda çalışacak iş

gücüne ihtiyaç duyar. Bu bağlamda Batı Avrupa, farklı ülkelerden gelen işçi göçüne sahne olmuştur. 1955 yılında İtalya, 1960'ta İspanya ve Yunanistan ile iş gücü anlaşması yapmasına rağmen devam eden iş gücü açığını Türkiye, Fas, Portekiz gibi ülkelerle de anlaşma yaparak kapatmıştır (Jamin, 1998, 46). Türkiye ile 1961 yılında yapılan anlaşma, 60'lı yılların Türkiye'sinde siyasi olaylardan kaçmak isteyenlere, iş ve aş bulmada sıkıntı yaşayanlara yeni bir umut kapısı olur. Ancak bu göç hadisesinin yaşanmasının bir sebebi de 1960 yılında gerçekleşen askeri darbedir. Askeri darbe sonrasında kurulan hükümet, işsizlik probleminin çözümünü farklı ülkelerle misafir işçi anlaşması yapmakta bulmuştur. Bu bağlamda Türkiye ilk misafir işçi anlaşmasını Federal Almanya ile 1961 yılında imzalamıştır. 1964 yılında Hollanda, Belçika ve Avusturya ile anlaşma yapan Türkiye, 1965 yılında Fransa ve 1967 yılında ise İsveç ile anlaşma yaparak Türkiye'den Avrupa'ya olan göçün yasal zeminini hazırlamıştır (bkz. Crul, 2007). Türkiye ve Almanya arasında 30 Ekim 1961 tarihinde imzalanan "Ankara Sözleşmesi" ile Türkiye'den çok sayıda insan, o yıllarda işsiz olmaları sebebiyle Almanya'ya göç etmiştir (Kuruyazıcı, 2001, 3).

1961 yılında işçi ihtiyacının karşılanması için yapılan anlaşmadan sonra işçileri teşvik etmek amacı ile 1964 yılında da iki ülke arasında yeni bir anlaşma yapılmıştır. Yapılan sosyal güvenlik anlaşması ile işçilere sağlık, emeklilik, iş kazaları, ölüm, işsizlik sigortası, doğum ve çocuk yardımı gibi konularda yeni haklar tanınmıştır (Koçtürk, 2008, 5).

Sadece belli bir süre kalıp daha sonra ülkelerine dönmeye düşünülen Türk işçilerinden kimisi vatanına geri dönerken, kimisi de ailelerini yanlarına alıp Almanya'da kalmaya karar verir. Artan işsizlik, ekonomik bunalım ve petrol krizinin de etkisiyle 1973 yılının sonunda Almanya yabancı işçi alımını durdurur. Ülkede bulunan yabancı işçilerin çalışması engellenmemiş, fakat geri dönmeleri için telkin edilmiştir. Buna rağmen Türk göçmen işçilerinin sayısı aile birleşimi ile sürekli artmıştır. 1973-74'te tüm Avrupa Birliği ülkelerinde yaşayan Türk işçi sayısı 711.302 iken bu nüfus eş ve çocukların gelmesiyle 1.765.788'e çıkmıştır (Abadan-Unat, 2002, 47). Almanya'nın misafir işçi olarak ülkesinde belirli bir süre çalıştırıp onlara duyulan gereksinim bittiğinde ülkelere geri döneceklerini düşündüğü misafir işçiler, yetmişli yıllarda artık dile getirilen bir sorun haline gelmiştir.

1980 yılına gelindiğinde ise Türklere vize zorunluluğu getirilmiş, iltica yoluyla gelenlere çalışma izni verilmemiş ve 1983 yılında da geri dönüşü teşvik amacı ile yasal düzenleme yapılmıştır. Bu amaçla 30 Haziran 1984 tarihine kadar Türkiye'ye geri dönecek işçilere 10.500 mark ve çocuk başına da 1.500 mark parasal yardım verileceği, ödedikleri primleri de iki yıl beklemeden geri alacakları yasada kararlaştırılmış, bunun sonucunda da 211.000 Türk, Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır (Koçtürk, 2008). Ancak birinci kuşak göçmenlerin aile birleşimi gibi haklarını kullanmalarıyla 1990'lı yıllarda yine kitlesel bir göç vuku bulmuştur. Çünkü göçmen çocukları kendi geleneklerine, göreneklerine ve kültürlerine yakın kimselerle evlenmek istedikleri için bu sefer de böyle bir sorun ortaya çıkar (Timmerman, 2006).

2. Göçmen İşçilerin Karşılaştığı Sorunlar

Göçmen işçiler Almanya'ya ilk geldiklerinde konuk işçi olarak adlandırılır. Bunun bir sebebi kalıcı olmadıklarını, belirli bir süre çalıştıktan sonra gitmeleri gerektiğini üstü kapalı bir şekilde ifade etmektir. İşgücü ihtiyacı azalan Almanya, çeşitli uygulamalar ve sözleşmeler ile göçmen işçileri ülkelerine göndermek istemiştir.

Bu bağlamda Anwerbestopp (İşçi Alımını Durdurma Yasası) ilk uygulamadır. Anwerbestopp (İşçi Alımını Durdurma Yasası); hızlı büyüme yıllarının ardından dünya petrol krizi, işsizliğin artması, ülkedeki yabancı işçi sayısının artması ve yaşanan sosyal sorunlar sebebiyle Federal Meclis tarafından 1973 yılında çıkarıldı. Bu yasa ile Türkiye'den işçi alımı durdurulmuştur; ülkede bulunan yabancı işçilere de tavsiye adı altında baskılar uygulandı, toplumda benimsenmedikleri için dışlamalara maruz bırakıldılar (Suğanlı, 2003, 5).

İkinci bir uygulama ise çocuk parasının kesilmesidir. Almanya'da olmayan çocuklara daha az para yardımı yapan hükümet bu uygulama ile işçilerin ülkelerine döneceği düşüncesindeydi. Ancak göçmen işçiler, işçi alım sözleşmelerinin değişmesi, bununla beraber çalışma sürelerinin uzatılması ve daha rahat bir yaşam sürmeleri sebebiyle Almanya'yı yeni yurt olarak benimserler. Zaman ilerledikçe beklenen geri dönüşler gerçekleşmez ve misafir işçi konumunda bulunan kişiler buldukları ülkelerde yerleşmeye hatta ailelerini de bu ülkelere getirerek kalıcı yerleşmeyi temellendirmeye başlamışlardır (Çelik, 2008, 106).

Artık Almanya'da kalıcı işçi statüsüne geçiş yapan göçmen işçiler sosyal yaşantılarında farklı problemlerle karşı karşıya kalırlar. Almanlar tarafından artık "Ausländer" (yabancı) olarak tanımlanırlar. Bu tanımın muhtevasında "dışlanma", "aşağılama" ve "ötekileştirme" bulunmakta idi. Almanya'nın göç ve göçmen politikalarındaki yaklaşımlar, yabancı düşmanlığı üzerinden gerçekleştirilen iç politika, 1992 Mölin ve 1993 Solingen olayları Türkler üzerinde büyük çaplı olumsuz etkiler meydana getirmiş (Başkurt, 2009, 84).

İlk kuşak Türkler, bir kısmını kendi oluşturdukları gettolarda bir kısmında Alman hükümetince mecbur bırakılan "Arbeiterheim" (İşçi Yurdu) adı verilen yerlerde ikamet etmişler. Almanlar ile iletişim halinde olmayan ve izole edilen bir hayat yaşadıkları için sosyalleşememişlerdir. Alım gücü düşük göçmen işçiler daha sonraları Alman Devleti'nin savaş sonrasında inşa ettiği Sosyal Daire'ye bağlı evleri kiralamışlardır. Burada da yine izole bir hayat sürdükleri için sosyalleşme gerçekleşmemiştir. (Gedik, 2010, 54)

Almanlar tarafından sürdürülen ayrımcılık Türklerde birleştirici güç haline gelmiş, hasret kaldıkları kültürlerini bir araya gelerek yaşatmaya çalışmışlardır. Türk Gettosu olarak isimlendirilen şehre uzak bölgelerde kendi dinlerini, kültürlerini yaşayabilecekleri, sohbet edebilecekleri mekanlar inşa etmişlerdir. Ancak sosyal entegrasyonun bir basamağı olarak görülen kültürleşme yaşanmadığı için toplumda kendilerini "öteki" olarak görmeye devam etmişlerdir. Kültürleşmenin yaşanması için gerekli olan etkileşim alanının kısıtlı olması, yabancı dil bilmemeleriyle kendini toplumda ifade edemeyen göçmen işçiler, birbirlerine ve geleneklerine daha da bağlanmışlardır. Manfred Schreier "Bizim yabancı vatandaşlarımız, benliklerini ne kadar çok korursa o kadar çok reddedileceklerdir" sözüyle sahip oldukları

kültür ve kimliği bırakmadan yeni toplumlarında yer alamayacaklarını ve yaşanan problemlerin etki-tepki sarmanında gerçekleştiğini ifade etmektedir (Başkurt, 2009, 85-86)

Birinci kuşakta gelen işçilerin yaşadığı bir diğer problem ise yabancı dil problemiydi. Almanca bilgisi zaten az olan birinci kuşağın, yanına gelen aile fertleri de yabancı dil konusunda sıkıntılar çekmeye başlayınca çeşitli önlemler alınmıştır (Şahin, 2012, 4). 1965 yılında çıkan Okul Yönetimi Yasası uyarınca, göçmenlerin çocukları da Alman okullarına gitmek zorundalardı. 1970 yılında göçmen çocuklara yönelik özel bir uygulamanın olmayışından problemlerin yaşandığı gerekçesiyle özel sınıfların kurulmasına karar verildi. Ancak özel sınıf kurulması için aynı milletten en az 20 öğrencinin olması gerektiği koşuluyla için şehir dışı noktalarda bu şartlar oluşmamıştır. (<https://lebenswege.rlp.de/de/sonderausstellungen/50-jahre-anwerbeabkommen-deutschland-turkei/deutsche-haltet-euch-fest-jetzt-kommen-die-tuerkischen-kinder/> Erişim Tarihi:27.05.2018)

Sonuç olarak, Alman toplumu hayatının tüm alanında göçmenlerin kendi üst kültürüne ayak uydurmasını istemiştir. Karşı kültürün özelliklerini öğrenmek ve ona bu özellikleri bilerek yaklaşmak düşüncesinde olmamıştır. Her zaman var olan sistem ve kültüre uymak temel alınmış, karşı tarafın gereksinimlerine dikkat etme veya çalışmaların onlara göre uyarlanması söz konusu olmamıştır.

3. Göçmen Yazını ve Bekir Yıldız

Almanya'ya ekmek parası için giden birçok işçi göç sürecinde farklı sıkıntılar çekmiştir. Bu yaşanan sıkıntılar, karşılaşılan problemler sosyoloji, felsefe, din, psikoloji gibi eğitim alanlarını etkilediği için bu alanlarda birçok çalışma yapılmıştır. Ancak işçilerin dertlerini döktükleri kara kaplı defterleri, zamanla akademisyenlerin de bu gruba dâhil olmasıyla bir edebiyat türünü ortaya çıkarır. Bu yazın türüne ait olan eserler içerik ve konuyu işleyiş bakımından farklılıklar gösterir. Bu çeşitlilikte yazın türünün farklı isimlendirilmesine neden olur.

Göç ile giden konuk işçilerin kalemi ellerine alıp dertlerini, sıkıntılarını dile getirme çabaları “konuk işçi yazını” olarak adlandırılır. Ancak daha sonra kökenleri değişik milliyetlere dayanan birçok yazarın yarattığı bu renkli edebiyata “göçmen yazını” denildi (Kuruyazıcı, 2001, 3-25). Bu yeni oluşmakta olan edebiyatla ilgili pek çok farklı adlandırmalar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta “konuk işçi edebiyatı” (Gastarbeiterliteratur), “konuk edebiyatı” (Gastliteratur), “gurbetçi edebiyatı (Literatur der Betroffenheit), “yabancılar yazını” (Ausländerliteratur) gibi adlar alan bu yazın türü sonraları “göçmen edebiyatı” (Migrantenliteratur), “ sadece Almanların olmayan edebiyat” (eine nicht nur deutsche Literatur) olarak isimlendirilmiştir (bkz, Göbenli, 2006).

Yüksel Pazarkaya, Bekir Yıldız, Aras Ören, Nevzat Üstün bu dönemin ilk yazarlarıdır. Birinci kuşak yazarlar dil bilmeyen, memleketini özleyen, ayrımcılığa uğrayan, uyum sorunu yaşayan, birkaç kuruş kazanıp tekrar ülkeye dönmeyi düşünen “mağduru” eserlerinde işlediler. Yazarlar bu konulara uygun da motif kullandılar. Örneğin birçok yazar Almanya’daki “soğuk hava”, “yabancılık” ve “yol” gibi kavramları, ayrımcılığı çağrıştıran bir

öge olarak kullandılar (Salim, 2011). Birinci kuşağın yazarları Almanya’da yaşanan olguları yazmalarına rağmen Alman edebiyatı’nın bir parçası ya da bir bölümü olarak kabul edilmemiştir. Okuyucu kitlelerini Türkiye’deki okuyucular oluşturmuştur (Şahin, 2013, 244).

İkinci kuşak yazarlar arasında Feridun Zaimoğlu, Zafer Şenocak, Osman Engin, Zehra Çıracak, Aysel Özakin, Alev Tekinay, Nevfel Cumart, Kemal Kurt, Saliha Scheinhardt, Renan Demirkan’ı saymak mümkün. Eserlerinde daha çok “vatansızlık”, “dil”, “kimlik sorunu”, “entegrasyon”, “iki kültür”, “parçalanmışlık” gibi konular öne çıkmıştır. İkinci kuşak yazarlar birinci kuşak yazarların değindiği konuları devam ettirmenin yanı sıra farklı bir kültürde “öteki” olmanın zorluklarına, kimlik arayışındaki ruhsal bunalımlara, çelişki ve çatışmalara değinmişlerdir (Asutay ve Çarıkçı, 2015, 22).

Görüldüğü üzere Göçmen edebiyatını temsil eden birçok yazar vardır. Ancak göç ve göçmen sorununu ilk ele alan yazar Bekir Yıldız’dır. Bekir Yıldız, Almanya’ya işçi olarak çalışmaya gider ve ilk yazarlık deneyimini yaşar. 1933 yılında Şanlıurfa’da doğan Bekir Yıldız’ın çocukluk yılları Anadolu’nun çeşitli şehirlerinde geçer. İstanbul’da Matbaacılık Okulu’nu tamamlayan Yıldız, daha sonralarında dizgi operatörlüğü yaparak geçimini sağlar. 1962 yılında Almanya’ya gidip farklı firma ve işlerde çalıştıktan sonra ana vatanına dönen yazar “Asya Matbaasını” kurar. İlk öyküsünü 1951 yılında *Reşo Ağa* adlı eseriyle kaleme alan Yıldız, o zamana kadar işlenmemiş bir yöreyi, o yöredeki toplumsal ilişkileri, töreleri, ağılık düzenini ele alarak okur kitesinin beğenisini kazanır. Almanya’daki Türklerin toplumla uyumsuzluğunu iç çatışmalarını konu edindiği *Türkler Almanya’da* (1966) adlı romanı çarpıcı gözlemlere ve eleştirel bir yaklaşıma sahip olması bakımından dikkatleri üzerine çeker. 1968 yılında *Kara Vagon* eseri ile May Edebiyat ödülüne layık görülen Yıldız, 1971 yılında da Sait Faik Hikâye Armağanı’nı kazanır. Edebi başarısına, 1990 yılında Milliyet Yayınları, Roman Yarışması’nda *Darbe* (1989) adlı romanıyla birincilik kazanması eklenir. Öyküleri ilham kaynağı olmuştur. *Bedrana* (1974) ve *Kara Çarşafı Gelin* (1975) filmleri Yıldız’ın öykülerinden esinlenerek beyaz perdeye taşınmıştır. Edebi kişiliğini birçok esere yansıtan Yıldız 1998 yılında ölmüştür.

Eserlerinde genellikle, belleğinde kalıp aklından çıkmayan Almanya yıllarını, dışlanmışlık yabancılık gibi konuları inceleyen Yıldız, Anadolu insanının sıkıntılarını da eserlerinde sık sık dile getirir. Ağa- köylü ilişkileri, kaçakçılık, törenin katılığı, kadınların güçsüz ve değersiz görülmesi gibi toplumsal sorunların en küçük yapı taşıyla, insanlığa eser sunmaya başlamıştır. Yıldız’ın edebiyat kariyerinde kaleme aldığı diğer eserlerinden bazıları şunlardır: *Kaçakçı Şahan* (Öykü,1970), *Sahipsizler* (Öykü, 1971), *Evlilik Şirketi* (Öykü, 1972), *Harran* (Röportaj, 1972), *Beyaz Türkü* (Öykü, 1973), *Dünyadan Bir Atlı Geçti* (Öykü, 1975), *Demir Bebek* (Öykü, 1977), *Halkalı Köle* (Roman, 1980), *Mahşerin İnsanları* (Öykü, 1982), *Aile Savaşları* (Roman, 1982), *Ve Zalim Ve İnanmış Ve Kerbela* (Roman, 1987), *Darbe* (Roman,1989).

4. Bekir Yıldız'ın “Alman Ekmeği” Adlı Eserinde Göçmen İşçi Sorunlarının İncelenmesi

Göç ile beraber farklı bir yaşam tarzı arayanlar, sınırlarından kurtulmak isteyenler ve ülkesindeki baskılara dayanamayıp yaşam şartlarını daha da iyileştirmek isteyenler Almanya'nın yolunu tutarlar. Almanya'da birçok problemle karşılaşacakları korkusu hep içinde olan konuk işçiler, zamanla tüm sıkıntıları yenseler de zihinlerinde kalan büyük harflerle kendini hatırlatan acı ve olumsuz deneyimleri de yaşamışlardır. Bekir Yıldız'ın “Alman Ekmeği” adlı eseri de Almanya'dan döndükten sonra yazmış olduğu öykülerden biridir. Eserde genel olarak işçilerin özellikle göçmen işçilerin yaşadığı sorunlar ele alınır.

Taşı toprağı altın umuduyla gelip ve kısa bir çalışma sonrasında geri dönmeyi kafasına koymuş birçok göçmen işçi, Almanya'da tren istasyonunda yalnızlık çekmiş, kendini unutturmayan acılarını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Lenin 1913'te "İşçi Göçü ve Kapitalizm " isimli makalesinde “Hiç şüphe yok ki insanlar sefaletten dolayı yurtlarını terk etmekte ve kapitalistler de göç etmiş bu işçileri insafsızca sömürmektedirler” ifadesini kullanarak göç kavramını farklı bir açıdan değerlendirir (Peköz, 2002, 275). Yıldız, Almanya'ya ilk geldiği anı, tren garındaki anılarını ve geçmişinin yorgunluğu şu satırla dile getirir.

“Şurada, şu raylar üzerinde durmuştur gene tren. İnmiştik otuz iki soydaş. Bin, iki bin belki de üç bin kilometre öteden buraya taşıdığım görünmez ama her an acısı duyulan kırbaç darbeleri de vardı sırtımda (Yıldız, 1981, 2).”

Almanya, kendi vatanlarında sistemin köleleştirmesinden bıkip kendine bir umut kapısı arayanların bulmuş olduğu cevap gibidir. Çünkü Almanya 60'lı 70'li yıllarda ülkesinde iş sıkıntısı yaşayanların, siyasi uyuşmazlığın ülkeden gitmenin çözüm olduğunu düşünenlerin, daha iyi bir hayat beklentisinde olanların düşler ülkesidir. Eserdeki kahramanın monoloğu olarak ifade edilen “Toprağında, kendi efendilerinin zulmünden kaçmak zorunda kalan azap mıydım? (Yıldız, 1981, 2)” cümlesi ile göçün o dönemler de bir kaçış ya da kurtuluş yolu olduğu söylenebilir.

Uzun yıllar Almanya'da çalışıp daha sonrasında ülkesine dönen Yıldız'ı ben anlatıcı olarak kaleme aldığı “Alman Ekmeği” adlı eserinde kahraman Almanya'da yarım kalmış işlerini tamamlamak isteyen bir kişi rolündedir. Almanya'da edindiği dostlardan biri olan Müller'in evine giden anlatıcı görmüş olduğu tutumu aşağıdaki gibi anlatır:

“Yüzüme kapanır korkusuyla giriyorum hemen hol bomboş. Hala kimse görünürde yok. Bekliyorum gene. Birkaç kez Türkiye'ye gelmişti Reneta. İki çocuğuyla, kocasıyla birlikte gelmişti. Nasıl karşıladığımızı, nasıl uğurladığımızı anımsıyorum ansızın. Başımı sallıyorum. Hey gidi hey! (Yıldız, 1981, 6).”

Yıldız, burada karşılaştırmaya giderek toplumların gelenek göreneklerinden çok bireye bakış açısını eleştirir. Gelen bir misafiri kapıda beklemek yerine içeride televizyon izleyen Reneta'nın tutumunu eleştirirken kendi kimliğini ortaya çıkarıyor. Çünkü kimlik bir aidiyet duygusundan çok güdülmüş sembolik bir anlam taşımaktadır. Kimlik “ben ve öteki” kategorileşme savaşının sonucunda ortaya çıkar. Farklı kültürlerle sahip insanlar, karşılarındaki

kişi ya da o kişinin ait olduğu topluma ve kültürüne, farklı bir pencereden bakarak onu 'öteki' olarak algılayabilmektedir. Bu algılamanın nasıl bir boyut kazandığı ise, yüzyıllardır kişilerin, çeşitli kültürlerin ve ulusların, birbirini anlama ve anlamlandırma sürecinde ortaya çıkan sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etmenlerin yarattığı sonuca göre şekil kazanmaktadır. İnsanların ötekine karşı göstermiş olduğu tepkiler ya da öteki ile ilgili görüşleri olumlu olabileceği gibi, yanlış ve eksik bilgilendirme ile kalıplaşmış düşüncelerin sonucunda olumsuz da olabilmektedir (Gültekin, 2006, 19).

Türkiye'deki misafir ağırlayışından bahsederek Alman-Türk misafirperverliği karşılaştırılır. Tanıdık ya da tanımadık, kapıyı çalan herkesi içeri buyur eden bir Anadolu kültürüne sahip olan Yıldız, bu karşılamayı ya da içtenliği, karşısındakinden de bekler ancak bulamaz. Yüzüne dahi bakılmaması Yıldız'a oraya ait olmadığının vurgusunu çok iyi hissettirmiştir.

Toplumlar farklılıklar içerisinde yaşarken birbirlerine hoşgörülü davranmayı öğrenmiştir. Ancak her ne kadar ılıman bir ortam olsa da bireyler zihinlerinde yer edinmiş olumsuz imgeleri silemez. Bir Alman, başka milliyetten insanlara, bir başkası da kendinden olmayanlara karşı olumsuz düşünceler besleyebilir. Eserdeki Reneta karakteri, bunun en güzel örneğini teşkil eder. Yıldız, anlatıcının Müller'in çocukları için getirdiği kıyafetleri Reneta'nın hemen yıkamasını içinde barındırdığı kırgınlıkla şöyle aktarır bize.

"...Bu sıra balkona çıkıyor Reneta. İzliyorum onu üç parça asıyor. Tanıyorum onları. Az önce verdiğim armağanlar bunlar. Şile bezinden yıkanmış üzerinde işlemeleri olan bluzları yıkamış Reneta. Küçük kızların neden ağladığını daha iyi anlıyorum şimdi. Mikropludur diye giydirmek istememiştir Reneta (Yıldız, 1981: 7)".

Kendini öteki olarak hisseden Yıldız'ın düşüncelerini satırlara yansıtmasının nedenini Almanya'ya işçi olarak gitmesine bağlayabiliriz. Başkalarının kimliğini oluştururken kendini ötelediğini fark etmeyen Yıldız, uykusu gelmediğinde, yatağında bir o yana bir bu yana dönerek başkalarının egolarını yükselttiğinin farkında olmayan, kendini hep aşağı görenlerin de diğerlerinden farksız olduğunu anlar. Göçmen edebiyatında genelde işçi olarak gidilen Almanya'da çekilen yalnızlık dile getirilir. Ancak Bekir Yıldız bu yalnızlık vurgusunu modern hayatın sistematığında yer aldığını aşağıdaki gibi ifade eder:

" 'İhtiyarlık' diyorum yumrularken kapıyı

Bakışıyoruz karımla. Eğilip anahtar deliğinden içeriye bakıyor. Bayılacak gibi oluyor. Tutuyorum

'Yerde birisi yatıyor!'

Birkaç gün önce ölen kadın yere düşmüş. Gözleri televizyona bakıyor hala. Ekranında, günün son haberleri okunup resimlendiriliyor. Yayılan ışıkların altında donuk gözlerle birlikte bedeni de çürümeye başlamış.(Yıldız, 1981: 11)".

Evli, çocuklu, varlıklı bir insan dahi, ölümle karşı karşıya kaldığında ölümün o

soğukluğunu hisseder. Ölüm, ne statüye ne de dünyada neye sahip olduğuna bakar. Eserde de Yıldız'ın çizmiş olduğu sahipsiz ev sahibi, yaşlılığında kimsesizliğe terk edilmiştir. İnsanların birbirleri ile iletişim kurmasını bırakın aile fertleri dahi birbirlerini arayıp sormuyor, yaşlı bir kadının kapısını çalmıyor. Günler sonra çürümeye başlayan beden ile yüzleşmek, insanlığın geldiği ahlaki düzeyi göstermektedir. İnsanların birbirlerinden koptuklarını, günlük yaşantının akışında insani değerlerin zedelendiğini kitabın bu bölümünde görmekteyiz.

Yıldız'ın “Kültürlerarası edebiyat” alanında da inceleyebileceğimiz “Alman Ekmeği” eserinde savaşın acımasızlığını, geçmişi, hafızalarda dahi silinmiş gibi yapılmasına rağmen sonuçların tüm acımasız yönleriyle hala hissedildiğini Otto'nun yatalak olmasıyla işler. Hanna'nın yatalak olan eşine bakarak para kazanması kültürel olarak bizlerle örtüşmemektedir. Yıldız da araya para kavramının girmesini Otto ve Hanna arasındaki mutluluğu nasıl bıçak gibi kestiğini şöyle aktarır:

“Hanna eve dönüyor. İşçisi olduğunu biliyor Otto'ya. Günler, aylar geçtikçe, her kucaklaştıklarında, Hanna, yarım beden kocasının üstüne çıktığında, para bulaşıyor etlerine, canlarına. Sevmiyorlar sonunda birbirlerini (Yıldız, 1981: 20)”.

Konuk işçi olarak Almanya'ya giden ve orada çalışan biri olarak Yıldız, elbette yabancı işçilere değinmeden bitirmiyor kitabını. Yabancı işçiler, dil sorunu, kültürel ikilemler, yeni yaşam tarzlarına alışamamaları gibi birçok sorunla karşılaştıkları gibi bir de kendilerini kapitalizmin köleleri olarak görürler. İnsan gücünün, aklın, makinelerle yarıştığı bir sahneyi aşağıdaki gibi bize aktarılır:

“Her şey zamana ayarlıdır. Feyzullah, kaç dakikada parçayı takarsa, bu ölçü olacaktır. Feyzullah daha hızlı çalışıyor. Alnından dökülen terler yere damlıyor, bu kez Ustabaşı yanında duruyor. İki dakika. Tak parçayı piston koluna. Altı saniyen var. Telaşlanma. Of Türko, yetiştiremedin gene (Yıldız, 1981, 72)”.

Günah çıkarmaya giden bir Hristiyan edasıyla Almanya'da bulunduğu her yere uğrayan Yıldız, eserdeki anlatıcı kimliğiyle Alman dakikliğini öğreten Rahibe Rosalinda'nın yanına da gider. Dakikaların Almanlar için anlamını, çocuklarını kara kışta kreş kapılarında tek başına beklerken deneyimlemiştir eserdeki anlatıcı. Yıldız, bir yanda çocuklarının sorumluluğu, bir yanda ise işe geç kalmama isteği arasında kalan bir anneyi aşağıdaki gibi dile getirir:

“Rosalinda ile göz göze geliyorlar. Kapıyı aralamasını istiyor. Rosalinda'dan gülümseyerek. Hiç olmazsa bir gün koşturmak istemiyor karım. Karların altı buzlu çünkü Rosalinda saatine bakıyor ama. Sıcak odanın camında dört parmak görünüyor. Her parmağın bir dakika anlamına geldiğini, karım öğrenmiş çoktan. Başımı eğiyor çaresiz. Sekizde kapı açılıyor karım koşturuyor, fabrikasına doğru (Yıldız, 1981, 40).”

Hayatın sonu olarak tanımlayabileceğimiz bir olgu olan ölüm, yaşamın süreçleri içerisinde farklı ritüel ve normlarla karşılaşabilir. Almanya'da çalışan ve göçmen olduğu yerde ölen kişilerin memleketlerine gömülme arzuları, eserde farklı ve beklenmedik bir tepki ile

karşılık bulmuştur.

“Kim bilir, geri bırakılmış ülkelerden, ülkelerin bölgelerinden buralara füze gibi fırlatılmış dağ-bozkır refleksi kaç yüz soydaşımız ölmüş, şu arabaların içinde. Bu yüzlere umutlarını bağlamış kaç bin soydaşımızın bükük boyunları, şimdilerde uçaklarla gelen tabutların üzerine düştü. Düştü de, et yerine ot yiyen dudaklardan yeşil salyalar ve yüz yıllar boyunca ağlaya ağlaya kurutamadıkları göz pınarlarından yaşlar akıtıldılar; kapitalist ekonominin ele geçirdiği en ileri tekniğin koku sızdırmaz tabutları üzerine...(Yıldız, 1981, 47)”.

5. Sonuç

II. Dünya Savaşı'ndan sonra toparlanmaya başlayan Almanya'ya yapılan göçler ile farklı ülkeler ve farklı kültürler arasında köprü kurulmuştur. Bu farklılıkların bize yansımalarının sebeplerinden bir tanesi de 1960'lı yıllar ve sonrasında Türkiye'den Almanya'ya giden göçmen işçilerdir. Günümüze kadar farklı anlatımlarla bizlere ulaşan bu aktarımların bir diğer kaynağı da edebiyat aracılığı ile sağlanır. Göçmen edebiyatın Birinci Kuşak yazarlarından olan Bekir Yıldız da bu eserinde Almanya ve buradaki yaşam zorluklarını konu edinir. Gurbetçi olarak tecrübe etmiş bir yazar olarak kaleme alınan bu eserde tıpkı diğer eserler gibi Almanların acımasız yüzleriyle baş etmek zorunda kaldıkları, ana vatanlarına büyük bir özlem duydukları ve değerlerini koruyabilmek için büyük savaşlar verdiklerini görebiliriz. Bu bağlamda eserin otobiyografik bir özellik taşıdığı saptanmaktadır.

Göçmen işçileri ve toplumdaki bireyleri, insani değerlerden yoksun bırakan Alman kapitalizminin kölesi olmaya başladıkları olgusu eserde özellikle vurgulanmıştır. İşçi olarak yaşanan ve yaşamın tüm süreçlerine dâhil ederken sosyal problemler insanlara edebiyat yoluyla ulaştırılarak diğerlerini kendilerinden haberdar etmeye çalışmışlardır. Eser içerikli çözümleme yoluna gitmiş olduğum bu çalışmada Alman toplumuna büyük umutlarla gelen ve yaşam mücadelesine Almanya gibi yeni bir sayfa ile başlamak isteyen konuk işçilerin genellikle yaşadığı problemler örneklerle açıklanmıştır.

Sonuç olarak yabancı bir ülkede farklı yaşantılara ve geleneklere tanıklık ederken kimlik arayışına giren göçmen işçiler kendilerini ifade etmenin bir yolunu edebiyat ile bulurlar. Bu işçilerin yazmış olduğu eserlerin çoğu aynı konuyu incelese de Bekir Yıldız bu eserinde sosyal alanda yaşanan problemleri dile getirmiştir. Yeni bir kültürün içerisinde yabancı dil, eğitim, kültürel değerler gibi konularda problem yaşanmıştır. Bu durum zaman zaman benlik sorgulamasına sebep olsa da genel anlamıyla iki kültürün zıtlaşmasına ve birbirlerinden üstün olduklarını ispatlama çabasına neden olmuştur. Bu bağlamda “ben ve öteki” kavramları ortaya çıkar ve bireyin yabancılaşma sürecinin bir boyutu gözlenir.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynak

YILDIZ Bekir, “Alman Ekmeği”, Everest Yayınları, İstanbul. 1981.

İkincil Kaynaklar

ABADAN UNAT Nermin, “Bitmeyen Göç”, Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul., 2002.

- ASUTAY Hikmet ve ÇARIKÇI Tuğba, “Göçün Ellinci Yılında Almanya’da Yükselen Değer: Türk-Alman Göçmen Yazını”, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 5 (2015), s.9-16.
- BAŞKURT İrfan, “Almanya’da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi”, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12, 81-94, 2009.
- ÇELİK Celaleddin, “Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma ve Din”, *Milel ve Nihal İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırma Dergisi*, Cilt 5, Sayı 3, 105-142, 2008.
- GEDİK Erdoğan, “Almanya’da “Öteki” Olmak, “Öteki” Kalmak”. *Cyprus International University Folklor/Edebiyat Dergisi*, 62, 41-68, 2010.
- GÜLTEKİN Ali “Türkiye’de Karşılaştırmalı Edebiyat ve İmgebilim Araştırmaları”, *Uluslararası İmgebilim Sempozyumu*, Muğla Üniversitesi Yayınları. Muğla. (47-55). (2006)
- HANÇERLİOĞLU, “Orhan Türk Dili Sözlüğü”, Remzi Kitabevi, İstanbul. (1992).
- JAMIN, Mathilde, “Fremde Heimat: Eine Geschichte Der Einwanderung” Klartext, Domit, Essen. (1998).
- KOCAMAN Şengül, “Vasıf Öngören’in Almanya Defterinde Göç Olgusu” , *Kahramanmaraş Sütçü İmam Sosyal Bilimler Dergisi*. Ekim 2014. Cilt 11. Sayı 2. Sayfa: 147-161.
- KOÇTÜRK, Milazım, “Almanya’ya Göçün Tarihi” , *Die Gäste*. Sayı:2, (2008).
- KURUYAZICI, Nilüfer “Almanya’da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması” *Kültür Bakanlığı Ankara*. (2001).
- KURUYAZICI, Nilüfer “Deutschsprachige Literatur Fremdkultureller Autoren Und Ihr Beitrag Zum Fremdverstehen”. *İstanbul Üniversitesi Alman Dili Ve Edebiyatı Dergisi* 12(2001).. İstanbul. S.19-27.
- PEKÖZ Mustafa, *Avrupa Birliğinde Göçmenler Almanyada Türkler Kürtler*. Gün Yayıncılık. İstanbul 2002.
- SUĞANLI Mehmet, “Almanya’da Yaşayan ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nda Hesabı Bulunan Türklerin Sosyo-Ekonomik Yapısı ve İşçi,. Dövizleri”, *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü*, Ankara, (Uzm anlık Yeterlilik Sınavı) 2003

ŞAHİN Sedat “Almanya’da Ünlü ve Yalnız Bir Şair: Hazan Özdemir” (A Lonesome Poet in Germany: Hasan Özdemir), Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:30, Sayı:1,(2013), s.239-248

TAŞDELEN, Musa (2000). Avrupa’da Yeni Kuşak Türk Gençliği. Sakarya Üniversitesi Yayınları. Sakarya.

TIMMERMAN, Christiane, 2006 “Gender Dynamics in the Context of Turkish Marriage Migration: The Case of Belgium” Turkish Studies 7, (1), 125 – 143

İnternet Kaynakları

CRUL, Maurice. (2007). Pathways To Success For The Second Generation İn Europe. Migration [Http://Www.Migrationinformation.Org/Feature/Display.Cfm?Id=592](http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=592) 08.12.2017.

GÖBENLİ, Mediha. (2006) „Migrantenliteratur“ Im Vergleich: Die Deutsch-Türkische Und Die İndo-Britische Literatur; Arcadia- International Journal For Literature (40), s.300-317. Berlin.

[https://www.academia.edu/1170931/ Migrantenliteratur im Vergleich Die deutsch-türkische und die indo-englische Literatur](https://www.academia.edu/1170931/Migrantenliteratur_im_Vergleich_Die_deutsch-t%C3%BCrkische_und_die_indo-englische_Literatur) 09.03.2018

Yeni Hayat [Http://Www.Yenihayat.De/Kultur/Almanya'dagocmen-Edebiyati](http://www.yenihayat.de/Kultur/Almanya'dagocmen-Edebiyati) Erişim Tarihi: 04.03.2018

Rheinland Pfalz <https://lebenswege.rlp.de/de/sonderausstellungen/50-jahre-anwerbeabkommen-deutschland-turkei/deutsche-haltet-euch-fest-jetzt-kommen-die-tuerkischen-kinder/> Erişim Tarihi: 27.05.2018

SALİM Mehmet, (2011). “Almanya’da Göçmen Edebiyatı”, <http://www.yenihayat.de/kultur/almanya%E2%80%99da-gocmen-edebiyati>, (Erişim Tarihi: 27.05.2018)